

RECENZII

Cenzură și autocenzură în presa comunistă (Censorship and self-censorship in the communist mass media)



Emilia Șercan, *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*, Editura Polirom, Iași, 2015, 264 p.

În vara anului 2015, editura Polirom din Iași a prilejuit apariția unui volum pe care îl putem considera a fi de excepție în Colecția Collegium. Media intitulat *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*. Autoarea este Emilia Șercan, cadru didactic la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul Universității din București și jurnalistă de investigații cu o experiență de două decenii. Lucrarea în sine reprezintă

publicarea lucrării de doctorat susținută la Școala Doctorală de Științe ale Comunicării, din cadrul Universității din București.

Prima impresie, la momentul aflării titlului, a fost aceea a unei plăcute surprize, deoarece, în perioada postdecembristă, lucrări cu caracter științific sau memorialistic care să aibă ca temă devalarea mecanismelor de putere existente în interiorul presei comuniste din România au fost foarte puține. Aici am putea să menționăm, lucrarea lui Sorin Bocancea, intitulată *De la presa studențească în comunism la presa postdecembristă*, publicată la editura Institutul European din Iași, în anul 2014. Ca o primă observație, după lecturarea celor două lucrări, este că, deși sunt de facturi diferite, reușesc să se completeze reciproc. În mod real, cartea lui Emilia Șercan deși a apărut la un an după cea a lui Sorin Bocancea vine să explice în mod metodic care a fost sistemul ideat de regimul comunist pentru a supraveghea și controla presa din România. După aceea, este util să fie

citit volumul coordonat de Bocancea. O altă motivație care ar putea să conducă la lecturarea acestor volume împreună este că, cele două lucrări fac parte din același efort intelectual menit să ne facă să înțelegem specificitățile presei „libere” din perioada postdecembristă. Și asta deoarece, tinerii sau mai puțin tinerii jurnaliști care au activat în presa comunistă și-au continuat, în marea lor majoritatea, cariera după 22 decembrie 1989.

A doua impresie pe care citirea cărții mi-a creat-o a fost aceea a unei lucrări serioase, care se sprijină pe analiza unor fonduri de documente arhivate la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității și Arhiva Ministerului Culturii și Patrimoniului Național. Din acest punct de vedere, surpriza a fost plăcută deoarece o absolventă a studiilor de științe ale comunicării și jurnalism a reușit să realizeze o lucrare serioasă, fondată pe o cercetare de tip arhivistic. Una dintre explicații ar fi că natura profesiei de jurnalist de investigații a condus-o către acest model de cercetare.

Începând analiza lucrării, se observă din modul în care a fost construită, că autoarea, a identificat mai multe forme de control ale puterii politice comuniste în raport cu presa. Acestea au fost clasificate în cinci mari categorii: controlul politico-ideologic, controlul juridic, controlul instituțional, controlul informațional și controlul economic.

În primul capitol al lucrării, care are caracter introductiv, intitulat „Fundamentele teoretice ale controlului”, Șercan realizează o istorie a relației dintre presă și puterea politică. Cele mai importante teme analizate de autoare, sunt, în concepția mea: modelul autoritarist, modelul sovietic/comunist, controlul social în statele comuniste, caracteristicile și structura presei comuniste, cenzura – instrument de control al propagandei și instituțiile cenzurii în comunism.

Pentru a demonstra aceste afirmații citez următorul fragment din lucrare: „*Scopul urmărit de liderii comuniști din țările blocului comunist a fost impunerea unui conformism social în rândul membrilor comunităților, care să permită remodelarea unei societăți întregi, a unui nou tip de personalitate umană, a concepțiilor referitoare la relația dintre individ și societate și să impună noi modele de relații sociale*” (p.31).

Observația pe care Șercan o prezintă la începutul subcapitolului intitulat: „Controlul social în statele comuniste” este din punctul meu de vedere corect. Regimurile comuniste în general și cel din România în particular, au impus prin intermediul instituțiilor de forță o înregimentare care a vizat atât fizicul cât și spiritul, cu scopul final de a crea „omul nou”. Am preferat să preluăm acest citat din lucrare deoarece, este semnificativ pentru analiza societății românești postdecembriste. După aproape cinci decenii de existență a

regimului totalitar comunist, am putut observa că „omul nou” s-a realizat, chiar dacă nu în forma imaginată de comuniști. Aceasta ar putea fi explicația asupra votului acordat în anii '90 Frontului Salvării Naționale și a liderului său de necontestat, Ion Iliescu.

Al doilea capitol este intitulat: „Presa în perioada comunistă”, deschide partea dedicată devoalării sistemului de putere care a impus cenzura și autocenzura în presa din perioada comunistă. Cele mai interesante teme prezentate de autoare sunt: presa ca aparat politic în viziunea lui Lenin, parcursul presei românești în perioada comunistă, cum se face o publicație – date tehnice și controlul surselor de informare.

Cităm din lucrare: „*Ca orice stat totalitar, Cenzura apăra și în România monopolul informațional al statului, iar presa servea intereselor unei birocrații ermetizate. Toți ziariștii erau înregimentați ca membrii de partid, iar persoanele aflate la conducerea redacțiilor, fie că era vorba de profesioniști sau de activiști de partid, erau oameni de încredere ai partidului*” (p. 75). Dependența celor care lucrau în presa acelor vremuri s-a verificat în toate domeniile. Ca să dăm un singur exemplu al modului în care voința regimului s-a reflectat în presă, cităm dintr-o altă lucrare: „*Programele abundau de materiale referitoare la importanța copiilor într-o familie și la sentimentul de ratare, de neîmplinire*

pe care ar fi trebuit să-l simtă cuplurile care nu aveau copii sau aveau doar un singur copil. Revistele pentru femei, controlate de la nivel central au contribuit la modelarea acestor imagini”¹.

Al treilea capitol deschide seria tematică rezervată „Controlului” ce se desfășoară pe parcursul următoarelor șase articole. „Controlul” impus de regim este, așa cum am prezentat anterior din următoarele puncte de vedere: ideologic, instituțional, informațional, juridic și economic. Pentru a lăsa cititorului plăcerea de a lectura această lucrare mă voi opri doar la un subcapitol intitulat: „Influența «tezelor din iulie» asupra politicilor editoriale”. Conform acestora se dorea, și aici selectez din multitudinea de obiective: combaterea influenței ideologie burgheze și propagarea pozițiilor ideologice ale PCR, obligația de a cultiva „figura înaintată a muncitorului, a producătorului de bunuri materiale, devotat trup și suflet cauzei socialismului”, selectarea drastică a producțiilor artistice difuzate, stimularea creației de cântece „revoluționare, patriotice, muncitorești”, orientarea producției de carte către „cerințele educației comuniste” etc (vezi p.91).

Pentru a oferi o concluzie, din multele ce au reieșit din lectura cărții, cititorilor acestei recenzii este că volumul intitulat: *Cutul secretului. Mecanisme cenzurii în presa comunistă*, publicat de doamna Emilia Șercan poate fi

considerat un test de referință care explică modul în care mass-media din perioada comunistă, și presa în special au contribuit la consolidarea regimului comunist din România.

Propaganda, tehnicile de influențare și manipulare a opiniei publice au fost aplicate pe întreaga perioadă a regimului comunist cu obiectivul de a menține a-l menține la putere.

Ioana Cristea DRĂGULIN

Nota

¹ Vezi Raluca Ioana Horea și Marinela Istrate, „ Rolul presei scrise în promovarea politicii pronataliste în ultimii ani ai regimului comunist”, în Alina Hurubean (coord), *Statutul*

femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată, Editura Institutul European, Iași, 2015, p.146.